

УДК 72.01

М. Б. Кость*аспірант, асистент кафедри теорії архітектури
Київського національного університету будівництва та архітектури*

СОЦІАЛЬНА ІНЕРЦІЯ ЯК НАСЛІДОК ДІАЛЕКТИЗМУ ТРАДИЦІЙ ТА НОВАТОРСТВА

Анотація: розглянуто поняття соціальної інерції та його проекція на архітектуру. Висвітлена залежність явища інерційності в архітектурі від співвідношення традицій та новаторства.

Ключові слова: традиції, новаторство, інерція, стійкий розвиток.

Соціальна інерція — це поняття, що відносно недавно почало вживатися в працях сучасних філософів та соціологів, наприклад Р. Фулера та Р. Майерса, А. Бергсона та П. Сорокіна тощо; проте автори досліджень використовують його в основному не виходячи за межі наукової інтуїції [3].

В традиційному сприйнятті соціальна інерція є процесом, що, як правило, порівнюється з певними негативними тенденціями і, на думку російського соціолога Наталії Матвеевої, яка чи не вперше спробувала розтлумачити дане поняття, зараз фактично ототожнюється зі стагнацією. З точки зору вченої, таке тлумачення є помилковим, і по змісту інерція стоїть ближче до таких понять як “відтворення” та “традиції”.

Інерція — показник стійкості соціальної системи, обов’язкова умова для розвитку системи. Схоже розуміння цього поняття у фізиці, де інерцію виявляють через масу об’єкту, в соціології інерцію можна окреслити через її “індивідуальні та соціальні сили”, що дозволяє об’єкту легше протистояти силі тиску соціального середовища, більш критично відбираючи інновації для подальшого свого розвитку [2].

Цікавими є також проекції даних теоретичних положень на архітектуру, запропоновані архітектором та теоретиком архітектури Дмитром Фесенком. Дослідником особливо підкреслюється принципова властивість зодчества протистояти силі тиску соціального середовища.

Дана інерційність архітектури добре ілюструє її “масу” як соціального суб’єкта, що в свою чергу наштовхує на думку про властивість архітектури не лише відображати, а й регулювати зміни в соціальному середовищі. Закономірно виникає запитання: якщо мова йде про високу стійкість архітектури до різних змін соціального клімату, то який же механізм саморегулювання всередині архітектури? Відповідь очевидна — відношення традицій та новаторства.

Традиції та новаторство є діалектичною парою. Проблеми їх взаємозв'язку, за своєю суттю не є суто архітектурними, а є притаманними всій об'єктивній дійсності. Разом з тим, що традиційність та новаторство означають взаємно протилежні явища, вони є не альтернативними, а взаємодоповнюючими напрямками [1].

Звертаючись до поняття традиції, тлумачемо його як ідейно-художній досвід, усвідомлений та узагальнений, що передається наступним епохам та поколінням. Вони є не тільки архетипами творчого мислення, що апелюють до передісторії людства, але й розвиваються разом з розвитком архітектури або іншої людської діяльності; бувають старими, відносно новими та новітніми.

Новаторство — суттєві зміни в творчих концепціях, що сприяють приросту мови архітектури. “Іновації в архітектурі — це реакція її складної саморегульованої системи на зміни, що виникають з плином часу в ній самій та поза нею” [1]. Мардей А.П. виділяє чотири типи інновацій, що є характерними для архітектури: новизна форми заради новизни процесу, новизна процесу заради новизни самого ж процесу, новизна процесу заради новизни форми та новизна форми заради новизни самої форми. У кожного з чотирьох типів інновацій є свій власний запас інерційності, а отже кожен з них має відмінний потенціал зарахування до традицій в майбутньому. До прикладу, перші два типи інновацій мають найбільше шансів стати традиціями, адже ці типи апелюють до процесів, а “весь розвиток матеріального життя людства являє собою безперервну заміну старих процесів новими, а отже і старих форм новими” [1].

Варто зазначити, що нове не варто “ототожнювати з добрим, доцільним чи досконалим лише тому, що воно нове. Але так само не можна вважати нево поганим лише тому, що сьогодні ми не бачимо в ньому зрозумілих нам переваг над старим...” [1]. Цікавим є те, що інструментів чи процедур для виявлення цінності інновацій не існує. Так, вплив певної інновації на подальший розвиток архітектури може започаткувати нову норму, тобто стати традицією, а може “промайнути” в історії архітектури як випадкове відхилення від норми, залишившись непоміченою.

Не все нове є новаторством. “Безплідне нове, навіть якщо воно стане на деякий час модним, в історії архітектури залишиться випадковим явищем. Корисне нове розвинеться, пошириться, перетвориться на норму і закріпиться в традиціях” [1].

Справедливо буде порівняти традиції з пам'яттю, але все ж важливо зауважити, що пам'ять ця є не абсолютною, а вибірковою. Саме в цьому проявляється рівень інерції традиційного для різних сфер людської діяльності — чим більш вибірково проводиться підбір новацій для доповнення традицій, тим інерційнішою можна вважати таку діяльність. Для архітектури,

наприклад, характерна значно більша інерційність, ніж для решти “сімейства мистецтв”: “зодчество виступає в якості сильного соціального суб’єкта, ... спроможне в більшій мірі, ніж, скажімо, образотворче мистецтво або музика, протистояти силі тиску соціального середовища, врівноважуючи силу зовнішніх впливів...” [3]. Взаємозв’язок традицій та новаторства полягає в тому, що новаторство опирається на традиції, розвиває їх та водночас формує нові.

“Соціальний суб’єкт міняється тим повільніше, чим більша сила його інерції... Це не значить, що сильний соціальний суб’єкт розвивається повільніше... Це свідчить про здатність суб’єкта... ігнорувати окремі зовнішні впливи, врівноважуючи їх силу і відтворюватися на власній традиційній основі...” [2]. Таким чином, з-поміж містобудування, архітектури та дизайну найбільшу силу протистояти короточасним зовнішнім впливам має містобудування, а дизайн, навпаки, має досить малу силу інерції, тому легко міняє течії та моду.

Це наштовхує на думку про те, що інерційність певної діяльності великою мірою залежить також і від матеріальних та нематеріальних затрат, що витрачаються на цю діяльність та від кількості “користувачів” її результатів. Цілком очевидно, що на виготовлення об’єкту дизайну, скажімо, малої архітектурної форми, потрібно значно менше витрат часу та матеріальних вкладень, аніж для забудови мікрорайону. Так само є і велика відмінність між кількістю людей для яких виконується перша та друга робота. В той же час, коли йдеться про інерційність містобудування, то характерним є накопичення традицій у вигляді забудови попередніх періодів. Існуюча забудова є своєрідним “банком традицій” під відкритим небом. Подальші архітектурні втручання мають, як правило, локальний характер та не здатні різко змінити вже сформовані містобудівні ансамблі. Зміни у тканині міста відбуваються переважно на рівні окремих споруд і лише в рідких випадках на рівні містобудівних утворень, таких як забудова кварталу, вулиці або району. Саме в цьому, на думку автора, і полягає висока інерційність містобудування, що забезпечує збереження традицій і, як наслідок, сталий розвиток не лише в своїй царині, а й в сфері архітектури загалом.

Згідно з тлумаченням інерції, запропонованим Матвеевою, інерцією є “якісна характеристика соціального суб’єкта, що виражає його зв’язок з традиційним соціальним середовищем та спроможністю до опору незапланованим суспільним процесам, які не співпадають з системою цінностей та формами життєдіяльності соціального суб’єкта”. [2] Таким чином, інерцію в архітектурі потрібно вважати соціальною інерцією, оскільки архітектура виступає в ролі соціального суб’єкта.

Поняття інерції слід ввести в теорію архітектури. Його використання

дозволить краще ілюструвати значимість процесів або явищ, які характерні для професії. Також про сутність історико-архітектурної епохи та направленості розвитку архітектури можна судити з характеру інерційних процесів.

Соціальна інерція є ближчою до понять “відтворення” та “традиції”, аніж до “стагнації”, з яким її часто помилково ототожнюють. Тому для продуктивного наукового використання важливо позбавити даний термін негативного забарвлення, яке часто приписувалось йому через відсутність вірного тлумачення.

Співвідношення традиції та новаторства на рівні, що забезпечує стійкий розвиток архітектури, є прямою заслугою високої інерційності останньої. Саме інерція дозволяє архітектурі опиратися зовнішнім імпульсам, що не співпадають з внутріпрофесійними інтенціями. З цієї точки зору інерційність постає в якості фактору, що забезпечує професію не лише умовами для виживання, але дозволяє невпинно розвиватися.

Література

1. Мардер А.П. Эстетика архитектуры: Теоретические проблемы архитектурного творчества. — М.: Стройиздат. 1988. — 216 с.
2. Матвеева Н.А. Социальная инерция: к определению понятия. // Социологические исследования. 2004. — Режим доступа до статті: <http://www.scribd.com/doc/32038390/>
3. Фесенко Д.Е. Инерционность архитектурного процесса как условие развития. // Теория архитектурного процесса: контуры новой парадигмы — М.: Архитектурный Вестник. 2010 — С. 55-57.

Аннотация

Рассмотрены понятия социальной инерции и его проекция на архитектуру. Освещена зависимость явления инерционности в архитектуре от соотношения традиции и новаторства.

Ключевые слова: традиции, новаторство, инерция, устойчивое развитие.

Annotation

A concept of a social inertia and its projection onto the architecture is examined. Dependence between a phenomenon of the inertia in architecture and correlation of tradition and innovation are exposed.

Key words: tradition, innovation, inertia, sustained development.